

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษา เรื่อง “ การล่วงละเมิดสิทธิต่อบุคลากรทางการแพทย์ในทำงาน” ผู้ศึกษาได้รวบรวมเอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่มีประเด็นสำคัญและคำสำคัญในเรื่อง พฤติกรรมการล่วงละเมิดสิทธิ สาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าวซึ่งแต่ละเรื่องก็นำมาเสนอแนะได้ให้กรอบแนวคิด และองค์ความรู้แก่ผู้ศึกษา เพื่อนำมาเป็นแนวทางและสนับสนุนการทำการศึกษในครั้งนี้ซึ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการล่วงละเมิดสิทธิ
2. แนวคิดเรื่องความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศและแนวคิดสตรีนิยม
3. อิทธิพลของสื่อที่มีผลทำให้เกิดการกดขี่ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายด้วยกัน
4. ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมก้าวร้าว
5. พฤติกรรมมนุษย์
6. ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
7. แนวคิดด้านสิทธิส่วนบุคคลและด้านจริยธรรม
8. เหตุปัจจัยแห่งความรุนแรง
9. เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการล่วงละเมิดสิทธิ

แนวคิดเกี่ยวกับการล่วงละเมิดสิทธิ (Harassment)

การล่วงละเมิดสิทธิ หมายถึง

1. พฤติกรรมที่คุกคาม ก่อความอึดฝายทำให้เกิดความรำคาญ ทางจิตใจ หรือเกิดการทำร้ายร่างกาย
2. พฤติกรรมใด ๆ ที่คุกคามสร้างความทุกข์ทรมานให้กับผู้อื่น โดยมีพฤติกรรมเกิดขึ้นซ้ำ ๆ และบ่อยครั้ง โดยไม่เลือกเพศไม่ว่าจะเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย

การล่วงละเมิดสิทธิของบุคลากรทางการแพทย์จากผู้ร่วมงาน หมายถึง การละเมิดอำนาจหรือประโยชน์ของพยาบาลและผู้ช่วยพยาบาล ทั้งทางกาย วาจาและ/หรือ จิตใจ ซึ่งเป็น

พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและ/หรืออาจทำให้เกิดความรุนแรงในที่ทำงาน อันประกอบด้วย การทำร้ายร่างกาย การทำร้ายด้านจิตใจ เป็นผลให้เกิดความทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกาย และ/หรือจิตใจ แก่ผู้ถูกกระทำซึ่งสามารถวัดได้จากความรุนแรงเพราะความรุนแรงมีผลเกี่ยวกับการล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ที่กฎหมายให้ความคุ้มครองหรือไม่ก็ตาม (Ld. Lytton, 2009)

ในประเทศสหรัฐอเมริกา New Jersey's law Against Discrimination "LAD" ให้นิยามของการล่วงละเมิดสิทธิ คือ การละเมิดอำนาจหรือประโยชน์ของบุคคลที่กฎหมายคุ้มครองโดยไม่เลือกเชื้อชาติ สีผิว ภาษา ศาสนา และ เพศ

ในประเทศสหราชอาณาจักร Employment discrimination law in the United Kingdom ให้นิยามของการล่วงละเมิดสิทธิ คือ การล่วงละเมิดที่เกิดขึ้นโดยไม่เลือกเชื้อชาติ เพศ ศาสนา โดยจะพบในกลุ่มที่ไม่มีสิทธิไว้สำรอง มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์จนเกิดผลกระทบทำให้เกิดความรุนแรงตามมาได้

พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ประกอบด้วย

1. พฤติกรรมทางวาจา (verbal conduct)
2. พฤติกรรมทางกาย (physical conduct)
3. พฤติกรรมทางภาษาท่าทางและการใช้สายตา (non-verbal conduct)

มีกฎหมายคุ้มครองประชาชนจากการถูกล่วงละเมิดสิทธิเช่นกัน (The Protection from Harassment Act 1997, and the Criminal Justice and Public order Act 1994, United Kingdom) และการล่วงละเมิดสิทธิในแต่ละประเทศอาจมีความหมายคลุมเครือ ขึ้นกับวัฒนธรรมและกฎหมายของประเทศนั้น ๆ ที่จะบัญญัติขึ้นมาให้เหมาะสมกับท้องถิ่นและวิถีการดำเนินชีวิต

กล่าวโดยสรุป สำหรับนิยามคำจำกัดความ การล่วงละเมิดสิทธิ คือ การล่วงละเมิดสิทธิอำนาจหรือผลประโยชน์ของบุคคลตามที่กฎหมายคุ้มครอง มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ไม่เหมาะสม (Adverse Impact) ในที่ทำงานซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพและความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงานและบุคคลอื่น พฤติกรรมล่วงละเมิดยังแสดงถึงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวอย่างชัดเจน

การล่วงละเมิดสิทธิ มีหลายชนิดได้แก่

1. การละเมิดสิทธิจากพวกคนพาล อันธพาล เช่น อาจพบเห็นในโรงเรียนหรือสนามเด็กเล่น
2. การละเมิดสิทธิที่กระทบต่อสภาวะจิตใจ ทำให้เกิดการบั่นทอนความเป็นตัวของตัวเอง โดยใช้พฤติกรรมทางคำพูด กิริยาท่าทาง การใช้สายตา เช่น กระแทกของ, โยนข้าวของทิ้ง เป็นต้น (การล่วงละเมิดสิทธิของบุคลากรทางการพยาบาลส่วนใหญ่จะพบในประเภทนี้)

3. การละเมิดสิทธิทางเชื้อชาติ

4. การละเมิดสิทธิทางศาสนา

5. การละเมิดสิทธิทางเพศ ทำให้รู้สึกไม่ปลอดภัยทางร่างกาย อาจพบในสถานที่ทำงาน ในโรงเรียน สถาบันการศึกษา (เช่น เพื่อนหรือครู อาจารย์) หรือในครอบครัวของตนเอง (เช่น พ่อเลี้ยง)

6. การละเมิดสิทธิจากพวกม็อบ เป็นความรุนแรงของกลุ่มเดินขบวนที่ละเมิดสิทธิทางความคิด

7. การละเมิดสิทธิทางเกียรติและศักดิ์ศรี เช่น ในกองทัพ

8. การละเมิดสิทธิของตำรวจ เป็นความไม่ยุติธรรมทางสังคม ที่มีการเลือกปฏิบัติในชนชั้นที่มีอำนาจต่อรองน้อยกว่า

สถานการณ์การล่วงละเมิดเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่หลากหลายส่วนใหญ่ผู้ล่วงละเมิดมักจะอยู่ในตำแหน่งที่มีพลังอำนาจเหนือผู้ถูกระทำ ผู้ล่วงละเมิดไม่จำเป็นต้องเป็นเพศตรงข้ามและการล่วงละเมิดอาจจะเป็นความเข้าใจผิดกันระหว่างการสื่อสารในการทำงาน ประเภทของผู้ล่วงละเมิดมีหลากหลายเช่น

1. ผู้ล่วงละเมิดเป็นผู้ที่มีอำนาจมากกว่ามีตำแหน่งหน้าที่บังคับบัญชาใช้อำนาจและยื่นข้อเสนอด่าง ๆ เพื่อโน้มน้าว หรือแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการ

2. ผู้ล่วงละเมิดกระทำลักษณะคล้ายเป็นพ่อแม่ พยายามสร้างความรู้สึกว่าเป็นคนอบอุ่นคอยให้คำปรึกษาและให้ความไว้วางใจโดยที่มีความต้องการทางเพศความต้องการที่จะครอบงำให้ทำตามแฝงอยู่เป็นนัยยะ

3. ผู้ล่วงละเมิดที่สร้างภาพทำให้ผู้ถูกระทำไว้วางใจ ผู้ละเมิดประเภทนี้จะสร้างภาพพจน์อย่างรอบคอบ ทำตัวใกล้ชิด แลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่าง ๆ ทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจไว้วางใจทำให้ผู้คนทั่วไปเชื่อว่าเขาไม่เป็นอันตรายต่อใคร แต่เขาจะวางแผนอย่างรอบคอบเพื่อไม่ให้ผู้ถูกระทำกล่าวหาได้

4. ผู้ล่วงละเมิดที่แฝงตัวขอขบฉวยโอกาส คอยหาโอกาสที่จะละเมิดทางเพศเหยื่อผู้ถูกล่วงละเมิดทำให้รู้สึกไม่ปลอดภัยโดยเฉพาะผู้หญิง

5. ผู้ล่วงละเมิดที่ชอบพูดเอาใจ ชอบชมเชยเกินจริงบางครั้งเรียกว่า”ตอแหล” ส่วนมากจะเป็นพวกที่ชอบล่วงละเมิดทางวาจาและพวกนี้จะชอบวิจารณ์ตัวบุคคลในแง่ลบมุ่งเน้นเรื่องภาพลักษณ์ และเพศ พร้อมกับใช้สายตามองอย่างไม่ให้เกียรติ

6. ผู้ล่องละเมิดผู้หญิงแบบชั้นปัญญาชน ส่วนมากจะพบในกลุ่มที่มีการศึกษา ผู้ล่องละเมิดจะใช้ความรู้และความชำนาญในเรื่องที่ตนถนัด เป็นหนทางที่สนิทเกิดความคุ้นเคย ไว้วางใจที่สุดท้ายเพื่อจุดประสงค์ทางเพศ

7. ผู้ละเมิดที่มีความสามารถที่น้อยกว่า พยายามที่จะทำให้เป้าหมาย (ผู้ถูกล่วงละเมิด) สนใจและตอบสนองสิ่งที่ได้ทำให้แต่เมื่อผู้ถูกล่วงละเมิดปฏิเสธและไม่สนใจทำตามก็จะใช้วิธีแก้ตามรังแกหรือรังควานทำให้ผู้ถูกล่วงละเมิดเกิดความรำคาญ

ประเภทของผู้ล่องละเมิดยังมีหลายลักษณะที่ยกตัวอย่างในที่นี้พอเป็นสังเขป และในการล่องละเมิดนั้นก็จะมีผลกระทบต่าง ๆ ตามมาต่อผู้ถูกล่วงละเมิดไม่ว่าจะเป็นทางด้านร่างกายและจิตใจ เช่นมีความวิตกกังวล เกิดความเครียด ตื่นตระหนก นอนไม่หลับเกิดความอ่อนล้าทางด้านร่างกาย ขาดความมั่นใจหรือสูญเสียความเชื่อมั่นในตนเองบางครั้งรู้สึกอับอายเพราะถูกตำหนิต่อหน้าผู้อื่น หดก่ำลงใจ ทำงานไม่มีประสิทธิภาพจนมีผลกระทบต่องานและองค์กรตามมา ซึ่งผลกระทบต่อองค์กรอย่างเช่น ผลงานลดลง มีความขัดแย้งในที่ทีมงานหรือในหน่วยงาน หน่วยงานสูญเสียบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญ ถ้ามีปัญหาและปล่อยให้มีพฤติกรรมกล่วงละเมิดเกิดขึ้นโดยไม่มีการแก้ไขทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นเกิดเหตุการณ์ซ้ำแล้วซ้ำอีก จนอาจเกิดความไม่เคารพนับถือหรือทำให้ความเชื่อมั่นลดลงอาจจะทำลายมาตรฐานทางด้านจริยธรรมและระเบียบวินัยในองค์กรจนทำให้มีผลกระทบต่อภาพพจน์ขององค์กรได้ (Rowe, 1996)

พฤติกรรมกล่วงละเมิดสิทธิที่สามารถพบได้คือ

1. การใช้วาจาละเมิด เช่น

- การว่ากล่าวด้วยน้ำเสียงที่รุนแรงไม่สมเหตุสมผล ถึงแม้จะเป็นเรื่องเล็กน้อย
- การเตือน หรือ ตำหนิด้วยคำพูดที่เสียดสีจนเกิดความอับอาย,
- การพูดวิจารณ์ หรือหมิ่นประมาท,
- การพูดใส่ร้ายป้ายสี หรือ นินทา พูดบิดเบือนไม่ตรงกับข้อเท็จจริง
- การใช้เสียงดัง หรือตะโกน หรือ ตะคอก

2. การใช้กิริยาละเมิด เช่น

- การแสดงพฤติกรรมเ้าสะเอว หรือ กระแทกเ้า หรือ กระแทกของบนโต๊ะ,
- การ ชี้น้ำ หรือ ชี้นิ้วสั่ง,
- การทุบ หรือตี หรือหยิก หรือกัด,
- การขว้างของด้วยอารมณ์ที่ไม่พอใจ ควบคุมตนเองไม่ได้
- การใช้แรงหรือกำลังหรืออุปกรณ์กระแทกถึงตัว

3. การใช้ภาษาท่าทางและสายตาละเมิด เช่น

- การแสดงพฤติกรรมใช้สายตามองด้วยความดูหมิ่นเหยียดหยามศักดิ์ศรี ไม่ให้เกียรติ
- การใช้สายตามองด้วยความไม่เป็นมิตร ไม่ยอมรับการตัดสินใจ,
- การแสดงอาการที่นิ่งเฉยไม่สนใจ หรือไม่พูดด้วย ไม่ใส่ใจ

(Queen-land Government, 2008)

แนวคิดเรื่องความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศและแนวคิดสตรีนิยม

แนวคิดเรื่องความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศจะเห็นว่าสถานภาพทางสังคมของสตรีนั้นได้มาด้วยการต่อสู้ที่รุนแรงและยาวนาน การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างเชื่องช้าเพราะเป็นการเผชิญหน้าทางวัฒนธรรมไม่เหมือนการปฏิวัติทางเศรษฐกิจหรือการเมืองซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ภายในวันรุ่งขึ้น สตรีถูกกดไว้ถึงสองชั้น นั่นคือการต่อสู้เรียกร้องของชนชั้นแรงงานสตรีเข้าร่วมด้วยเสมอเป็นการต่อสู้กับรัฐแต่การต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมแก่สตรีนั้นนอกจากต่อสู้กับชนชั้นปกครองแล้วยังต้องต่อสู้ในชนชั้นเดียวกัน ในขบวนการสตรีนั้น มีแกนความคิดที่สำคัญคือความคิดสตรีนิยม (Feminism) ซึ่งมีความหมายโดยทั่วไปคือ ความคิดปฏิเสธการกระทำ กฎหมาย วัฒนธรรมหรือความเชื่อที่กดขี่สตรีในทุกรูปแบบ จึงถือได้ว่า สตรีนิยมมิได้หมายถึงกลุ่มผู้หญิง กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแต่เป็นอุดมการณ์ประเภทหนึ่งซึ่งผู้ที่มีความเชื่อในอุดมการณ์นี้ทุกคนถือว่าเป็นนักสตรีนิยมได้แม้ว่าจะเป็นผู้ชายก็ตาม อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติปรากฏว่ากลุ่มที่ออกมาเคลื่อนไหวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นกำลังหลักคือสตรี ส่วนผู้ชายที่เห็นด้วยจะยังคงทำหน้าที่ผู้ที่ให้กำลังใจเป็นส่วนใหญ่ ไม่เหมือนการต่อสู้ของผู้ชายด้านอื่นซึ่งสตรีจะเข้าร่วมด้วยทุกครั้งและในระหว่างกลุ่มสตรีด้วยกันเองก็มีความแตกแยกในแนวทางซึ่งพอจะแยกออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเสรีนิยม (Liberal Feminism) ลักษณะทั่วไปของกลุ่มนี้คือ การเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาเป็นเรื่อง ๆ เช่น สวัสดิภาพ สุขภาพ โอกาสทางการศึกษาการทำงานเป็นแนวทางปฏิรูป ไม่มุ่งหวังให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม เป็นการเรียกร้องนโยบายและบริการจากรัฐ โดยที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทหรือค่านิยมในการเป็นแม่และเมียในมาตรฐานของสังคมเดิม ไม่ต้องการขจัดระบบชายเป็นใหญ่มีการร่วมตัวกันเป็นองค์กรที่มั่นคงและได้รับการยอมรับ เช่น สภาสตรีแห่งชาติหรือองค์กรสตรีของรัฐบาลต่าง ๆ เป็นต้น

2. แนวสังคมนิยม (Socialist Feminism) มองความสัมพันธ์ชายหญิงในฐานะที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น หญิงเป็นชนชั้นที่เสียเปรียบอันดับล่างสุด จะเห็นว่าการรวมแรงงานแรงงานที่อยู่ระดับล่างสุดนั้นแม้จะถูกเอารัดเอาเปรียบกดขี่จากภายนอก เมื่อกลับถึงบ้านก็ยังมีอำนาจเหนือลูกเมีย มีการเอารัดเอาเปรียบแรงงานภายในบ้านใช้อำนาจทุบตี โดยที่กลุ่มนี้เชื่อว่าการแก้ปัญหาทางเพศไม่สามารถทำได้ โดยไม่เปลี่ยนโครงสร้างสังคมและโครงสร้างที่สำคัญคือ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ หากสามารถเปลี่ยนแปลงให้สตรีมีสถานภาพทางอาชีพการงาน วัฒนธรรมการกดขี่ในครอบครัวก็จะจางหายไป ในที่สุดแต่สิ่งนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้ในระบบทุนนิยม ดังนั้นการต่อสู้จึงมุ่งไปที่การล้มล้างระบบทุนนิยมเป็นอันดับแรก ส่วนปัญหาสตรี ถูกจัดเป็นปัญหาเฉพาะซึ่งมีกิจกรรมพิเศษขึ้นมาดูแลให้การศึกษาเพื่อยกระดับจิตสำนึกให้เท่าเทียมกับชาย

นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามทฤษฎีความเท่าเทียมกัน ตามแนวคิดสตรีนิยมสายมาร์กซิสต์-สังคมนิยม กล่าวว่า ความแข็งแกร่งในความเป็นผู้นำทำให้มนุษย์แต่ละคนเริ่มมีความแตกต่าง ไม่ว่าจะเป็นความแข็งแกร่งของอำนาจ ทรัพย์สิน หรือกำลังกาย ดังนั้นขึ้นอยู่กับสภาพสังคมและจารีตประเพณีของแต่ละท้องถิ่นที่จะช่วยส่งเสริม หรือทำให้เกิดการเรียนรู้และยอมรับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันของการอยู่ร่วมกันของสังคม (ภาณุวัฒน์ ศรีคร่ำ, 2550, น. 11)

3. แนวคิดแบบสุดขั้ว (Radical Feminism) กลุ่มนี้เน้นการต่อสู้ระหว่างเพศในขณะที่พวกสังคมนิยมเน้นการต่อสู้ระหว่างชนชั้น กลุ่มนี้เห็นว่าขบวนการปฏิวัติของผู้หญิงจะต้องแยกเป็นอิสระจากการปฏิวัติทางเศรษฐกิจและการศึกษา ผู้หญิงจะต้องแสวงหาวิธีการปลดปล่อยตนเองจากพันธนาการทุกด้านโดยเฉพาะพันธนาการทางวัฒนธรรม กลุ่มต่าง ๆ จัดตั้งแนวคิดนี้ประกอบด้วยบุคคลากรที่เป็นผู้หญิงทั้งหมด เพราะเชื่อว่าผู้หญิงสามารถเคลื่อนไหวทุกระดับได้ด้วยตนเอง

4. ขบวนการสตรีแนวใหม่ (Post Feminism) กลุ่มนี้ได้ผสมผสานแนวคิดและขบวนการจากประสบการณ์จากขบวนการต่าง ๆ ในอดีตกล่าวคือ กลุ่มนี้เห็นด้วยกับนักสตรีนิยมพวกหัวรุนแรง หรือพวกสุดขั้ว ในแง่ที่เห็นว่ารากเหง้าของการกดขี่สตรีเพศ คือระบบชายเป็นใหญ่ และระบบนี้ไม่จางหายไปด้วยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างให้เป็นระบบสังคมนิยม แต่จะต้องใช้มาตรการต่าง ๆ ในการเปลี่ยนแปลงระบบนี้ ไม่ว่าจะเป็นมาตรการทางการเมืองหรือทางวัฒนธรรม แต่ไม่เห็นด้วยกับพวกสุดขั้วในแง่ที่ว่า การเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อสตรีนี้ ควรทำเป็นเอกเทศ ไม่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวด้านการเมืองเศรษฐกิจและสังคมในด้านอื่น ๆ กลุ่มนี้เห็นว่าการสร้างจิตสำนึกร่วมกันของผู้หญิงนั้นจะต้องตระหนักว่าผู้หญิงแต่ละชนชั้นมีประสบการณ์การรับรู้ที่แตกต่างกัน มีค่านิยมที่แตกต่างกันและประสบปัญหาในเรื่องอคติทางเพศที่แตกต่างกัน

5. แนวคิดเรื่องบทบาทหญิงชาย (Gender) เป็นการศึกษาความเหลื่อมล้ำทางเพศ ด้วยท่าทีประนีประนอมที่สุด และเห็นว่าขบวนการสตรีที่ผ่านมานั้นมีความโน้มเอียงไปในลักษณะ การต่อสู้ระหว่างเพศ ซึ่งไม่น่าจะเกิดประโยชน์ในการอยู่ร่วมกัน แนวคิดนี้เห็นว่าทั้งหญิงและชาย ต่างก็ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ภัยธรรมชาติและความไม่ปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สิน ซึ่งเป็นปัญหาร่วมทั้งสองฝ่ายต้องประสบปัญหาเท่า ๆ กัน แต่สตรีมีปัญหาเพิ่มมาอีกคือ ตกเป็นเป้าของการกดขี่ทางเพศ เช่นภัยการถูกข่มขืน หรือการเลือกปฏิบัติในการจ้างงาน และ ข้อเสียเปรียบในทางกฎหมาย เป็นต้น อย่างไรก็ตามในการแก้ปัญหาของสตรีนั้นไม่สามารถทำได้ โดยมุ่งเป้าที่สตรีด้านเดียว เช่นการสร้างโอกาสทางอาชีพให้สตรีนั้น ถ้าไม่เปลี่ยนแปลงค่านิยมของ ผู้ชายให้เข้ามาแบกรับภาระภายในครัวเรือนแล้ว บทบาทสตรีในสังคมก็จะกลายเป็นสิ่งที่คุกคาม สัมพันธภาพในครอบครัวและความมั่นคงของลูกได้ในขณะเดียวกันค่านิยมที่เน้นให้ผู้ชายเป็นผู้นำ ในครอบครัวนั้นก็สร้างแรงกดดันให้เพศชายไม่น้อย เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์นั้นต่างก็มีความ แข็งแรงและอ่อนแอในบางด้านเสมอ ผู้ชายที่ไม่เก่งในงานอาชีพแต่มีความสุขกับงานละเอียดอ่อน ในบ้าน มักจะถูกมองว่าเป็นคนไร้คุณภาพเป็นคนล้มเหลว ดังนั้นค่านิยมที่เป็นคุณประโยชน์น่าจะ มีลักษณะที่ไม่เด็ดขาดทั้งงานบางชนิดว่าต่ำต้อยไร้ค่าและยกย่องงานบางชนิดว่ามีเกียรติ ไม่มีการ จำแนกงานผู้หญิงหรืองานผู้ชายเพื่อให้ทุกคนทำในสิ่งที่ตนเองมีความสามารถได้อย่างภาคภูมิใจ ไม่มีความรู้สึกว่าใครเป็นผู้นำ แต่เป็นสัมพันธภาพที่อบอุ่นพึ่งพากัน ทุกคนทำในส่วนที่ดีที่สุดของ ตนเอง ดังนั้นขบวนการเคลื่อนไหวในแนวนั้นจึงมุ่งเน้นที่การแก้ปัญหาทางวัฒนธรรม ทั้งชายและ หญิงต่างก็เป็นเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลง (พงษ์พิพัฒน์ มัลลิกะมาลย์, 2552, น. 286 -289)

อิทธิพลของสื่อที่มีผลทำให้เกิดการกดขี่ระหว่าง ผู้หญิงกับผู้ชายด้วยกัน

สังคมไทยในปัจจุบัน การขัดเกลาทางเพศมีความสำคัญไม่น้อยกว่าการเลี้ยงดูใน ครอบครัว เช่นโรงเรียน กลุ่มเพื่อน สื่อต่าง ๆ นวนิยาย โฆษณา ภาพยนตร์ ล้วนสร้างและเสริม ความเป็นหญิงความเป็นชายตามประเพณีนิยม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคุณค่าของสาวบริสุทธิ์ ความเป็น แม่บ้านแม่เรือน ผู้หญิงกับความสวย ความสาว ในขณะที่ผู้ชายถูกสะท้อนควบคู่กับการทำงาน การเป็นผู้นำ ความเป็นผู้กล้าความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายทางสรีระได้นำไปสู่ความ เชื่อที่ว่า ผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างกันในทางอื่น ๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด จิตใจ และอารมณ์ ความเชื่อเช่นนี้ได้มีมาเป็นเวลานานนับพันปี ความแตกต่างดังกล่าวมักถูกมองว่าเป็นความแตกต่างที่มีมา "ตามธรรมชาติ" ซึ่งหมายความว่า ไม่

สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การเชื่อที่ว่าผู้หญิงมีความแตกต่างจากผู้ชายได้นำไปสู่สถานะของผู้หญิงที่ด้อยกว่าผู้ชาย เช่น ความเชื่อแบบคู่ขวัญตรงข้ามที่ว่าผู้หญิงเป็นเพศที่ไม่มีเหตุผล ชอบใช้อารมณ์ ในการตัดสินใจ ผู้หญิงชอบพูดนินทาในกลุ่มนำไปสู่การที่สังคมไม่ยอมรับผู้หญิงให้เป็นผู้นำ เพราะมีคุณสมบัติทางเพศที่ไม่เหมาะสม (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545, น. 42) ซึ่งสื่อในสังคมไทยเองก็มีการตีความและสอดแทรกความคิดเกี่ยวกับลักษณะผู้หญิงและผู้ชายตามแบบสังคมไทยที่ถ่ายทอดกัน มาตามความเชื่อผ่านบทละคร โดยที่คนทั่วไปไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ได้ดูได้ฟังกันจนคุ้นเคย เกิดการซึมซับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ เช่น ผู้หญิงจับกลุ่มนินทาพูดจาเสียดสีกันว่าเจ้านายลับหลัง มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกทำให้เกิดความแตกแยกขาดความสามัคคี และผู้หญิงกับผู้หญิงก็ยังไม่มีการให้เกียรติกัน แสดงอำนาจกดขี่ทางด้านชนชั้นต่อกันเอง ไม่มีการเคารพสิทธิของแต่ละบุคคล จนคิดว่าพฤติกรรมเหล่านั้นวิถีทางเพศเป็นเรื่องที่ดีเหมาะสม เป็นพฤติกรรมตัวอย่างที่ดีที่สามารถทำได้ในสังคม จนเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านั้น โดยไม่มีการโต้แย้งหรือแก้ไขจนส่งผลกระทบต่าง ๆ มากมายเกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำงานหรือการดำเนินชีวิตประจำวัน

ในสังคมไทย การนำเรื่องเพศมาพูดคุยในที่สาธารณะไม่ค่อยจะเกิดขึ้นในบ้านเรานัก ยิ่งพูดกันในเชิงวิชาการและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำงานเรื่องเพศแบบไม่มีกั๊ก ไม่ปิดกัน กีดกัน หรือตำหนิติเตียนคนที่สนใจเรียนรู้เรื่องเพศด้วยแล้ว ยิ่งหาแทบไม่ได้แต่เมื่อวันที่ 25-27 พฤศจิกายน 2552 เอ็นจีโอจำนวนมาก และสถาบันวิชาการ ได้ร่วมกันจัดประชุมวิชาการ เพศวิถีศึกษา ครั้งที่ 2 เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์จากการทำงาน โดยมีข้อแม้ว่าต้องเป็นความรู้ที่ปราศจากอคติ ให้ความสำคัญกับความรู้สึก และเคารพสิทธิของคนทุกเพศ

ในการประชุมครั้งนี้ มีบทความที่น่าสนใจและมีคุณภาพที่สามารถกระตุ้นเตือนคนทำงานเรื่องเพศและชี้แนะยุทธศาสตร์การทำงานใหม่ ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะบทความที่จัดอยู่ในประเด็นเพศวิถีกับอำนาจและความรุนแรงในชีวิตประจำวัน ของ **วิริ เกวกุล** ที่วิเคราะห์ละครเรื่องสาปภูษา ที่ทำให้คนดูมีอารมณ์ร่วมไปกับความทุกข์ระทมของผู้หญิง ตัวละครที่**สะท้อนว่า** **ผู้หญิงกดทับผู้หญิงด้วยกันเอง เป็นผู้หญิงที่พบเห็นได้ทั่วไปในสังคม คือ แม่สรีระจะเป็น** **ผู้หญิง** **แต่ก็ยังถูกครอบงำด้วยความคิดแบบผู้ชาย และกดขี่ผู้หญิงด้วยกันเอง การจะบอก** **ว่าใครเป็นเฟมินิสต์และรักความเป็นธรรมจึงตัดสินใจไม่ได้จากอวัยวะเพศ** และถึงแม้ว่าละครจะนำเสนอเรื่องราวทุกข์ระทมของผู้หญิง แต่ในท้ายที่สุดละครได้สะท้อนให้เห็นว่าคนที่มีอำนาจน้อยไม่สามารถที่จะเรียกร้องหรือต่อรอง ต่อต้านกับคนกลุ่มใหญ่ที่มีอำนาจมากกว่าได้ คือ ไม่ได้มีอำนาจเหนือพื้นที่นั้น และไม่ได้เป็นคนกำหนดกฎกติกาของการดำเนินชีวิต ก็ไม่มีวันชนะ ละครนี้

ได้ยื่นย่ชีวิตของผู้คนที่หลากหลายมาไว้รวมกัน ช่วยให้คนทำงานเพื่อความเป็นธรรมในสังคมได้มองเห็นว่า เราต้องตระหนักถึงความซับซ้อนของปัญหา ไม่ใช่มองว่าแ่งมุมเรื่องเพศเป็นแ่งมุมที่ยิ่งใหญ่เพียงด้านเดียว ยังมีมิติอื่น ๆ ที่ทำให้ปัญหาสาหัสมากขึ้น เพราะผู้หญิงต้องเผชิญกับความรุนแรงหลายแ่งมุม ทั้งจากความเป็นผู้หญิงที่ถูกระบบชายเป็นใหญ่กดขี่ ทั้งจากระบบชนชั้น และอำนาจ ที่ความยากจนกลายเป็นความผิด ความน่ารังเกียจ หรือความชั่วร้าย ที่ต้องถูกกดทับและลงโทษ

ข้อดีของบทความนี้ คือ การเสนอทางออกให้คนที่มีความอำนาจน้อย หรือคนชายขอบในสังคมไทยว่า อย่าไปเรียกร้องความเป็นธรรมในพื้นที่ที่ตัวเองแพ้แน่ ๆ คือ ไม่ได้เป็นคนกำหนดกติกาแข่งขัน ทางที่ดีเลือกพื้นที่ใหม่ หรือสร้างพื้นที่ของตัวเองขึ้นมาเลย เช่น รวมกลุ่มกันให้มาก เข้าไว้ สร้างเครือข่ายให้เข้มแข็งเพื่อขยายพื้นที่ของคนที่มีอำนาจน้อยให้ค่อย ๆ กว้างขึ้น ส่วนพื้นที่ที่หลงลืมไม่ได้ และจะเป็นฐานที่มั่นสุดท้ายในการต่อสู้กับอำนาจครอบงำหลายรูปแบบคือ **พื้นที่ภายในใจที่ต้องเสริมให้มั่นคง** โดยเริ่มจากการมองเห็นคุณค่าของตัวเองก่อน จนอำนาจภายนอกไม่สามารถมาทำให้เรารู้สึกด้อยค่า คนทำงานน่าจะได้นำไปขบคิดต่อว่าจะสร้างพื้นที่ทางเลือกให้ตัวเองได้ยังบ้าง (ธัญญา ใจดี, 2552, น. 20)

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับพฤติกรรมก้าวร้าว

ความก้าวร้าว เป็นการกระทำที่นักจิตวิทยา และบุคคลทั่วไปสนใจกันมากจึงทำให้มีทฤษฎีที่นักจิตวิทยาได้ศึกษาความก้าวร้าว โดยอธิบายถึงการพัฒนาของความก้าวร้าวและแนวคิดด้วยเหตุผลต่าง ๆ ดังนี้

1. **ทฤษฎีสัญชาตญาณที่เกี่ยวกับความก้าวร้าว (Instinct Theories of Aggression)** เป็นทฤษฎีที่ ฟรอยด์ (Freud, 1937) มีความเห็นว่า ความก้าวร้าวเป็นสัญชาตญาณที่เกิดขึ้นภายในตัวมนุษย์ไม่ได้เกี่ยวกับเหตุการณ์ภายนอก คือ มนุษย์เป็นผู้ที่ก้าวร้าวเสมอโดยไม่เลือกสถานการณ์ ฟรอยด์ กล่าวว่า สัญชาตญาณมี 2 ประเภท สัญชาตญาณแห่งการดำรงชีวิต (Life Instinct) และสัญชาตญาณแห่งความตาย (Death Instinct) นอกจากนั้นเขายังกล่าวถึงเรื่องความพึงพอใจทางเพศจากการถูกคู่ร่วมเพศทำร้ายซึ่งจะทำให้เจ็บปวดทางร่างกายหรือจิตใจ (Masochism) ว่าเป็นแนวโน้มที่บุคคลจะเพิ่มความรู้สึกพึงพอใจจากการทำร้ายตนเอง ซึ่งเป็นผลมาจากความต้องการทำร้ายหรือก้าวร้าวผู้อื่น ทั้งนี้เพราะการก้าวร้าวต่อผู้อื่นไม่สามารถแสดงออกมาได้ง่าย จึงหันมาทำร้ายตัวเอง ฟรอยด์ได้ให้ความเห็นว่า การที่บุคคลมีความรู้สึกเช่นนี้ เพราะมีความรู้สึกผิด (Guilt Feeling) ติดอยู่ในจิตไร้สำนึก เป็นต้นว่า เมื่อวัยเด็กเคยถูกทำร้าย

กระทำโต้ตอบเพื่อเป็นการแก้แค้น แต่เด็กแสดงออกไม่ได้ ความเจ็บปวดทางร่างกายและจิตใจ (Sadism) นั้น เป็นแนวโน้มของพวกที่มีสัญชาตญาณในการทำลายหรือมีความก้าวร้าวที่ชอบแสดงออกต่อคนอื่น ดังนั้น พรอยด์จึงมีความเห็นว่าบุคคลไม่ควรเก็บความเครียด ความเก็บกด และความก้าวร้าวไว้ควรจะหาทางระบายออกไปในทางที่สังคมยอมรับและเป็นสิ่งที่ไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน เช่น การวาดเขียนงานศิลปะ หรือการเล่นกีฬา

2. ทฤษฎีบุคลิกภาพที่เกี่ยวข้องกับความก้าวร้าว (Personality Theories of Aggression)

เมการ์กี (Megargee, 1966, p. 80, quoted in Gudjonsson, Petursson, Sigurdardottir, & Skulason, 1966, pp. 17-20) ได้ศึกษาลักษณะบุคลิกภาพของอาชญากรและแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ลักษณะประการแรกก็คือ การที่บุคคลไม่สามารถจะควบคุมความก้าวร้าวของตนเองได้ หรือมีการยับยั้งการแสดงออกของความก้าวร้าวได้น้อยมีความพร้อมที่จะตอบสนองความคับข้องใจด้วยความก้าวร้าว และลักษณะที่สองคือ การที่บุคคลควบคุมความก้าวร้าวของตนเองมากเกินไป โดยการควบคุมอย่างเข้มแข็งต่อการแสดงออกของความก้าวร้าวอย่างเรื้อรัง จากการศึกษาดังกล่าว เมการ์กี สรุปว่า อาชญากรที่ร้ายแรงมาจากพวกที่ควบคุมความก้าวร้าวมากเกินไป

3. ทฤษฎีความก้าวร้าวที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ทฤษฎีที่เชื่อว่า ความก้าวร้าวมาจากความคับข้องใจ และทฤษฎีสัญญาณความก้าวร้าว ดังนี้

3.1 สมมติฐานความก้าวร้าวที่มาจากความคับข้องใจ (Frustration Aggression Hypothesis) ทฤษฎีนี้มาจากความเชื่อของ ดอลลาร์ด และ มิลเลอร์ (Dallard & Miller, 1939) ที่เชื่อว่า ความก้าวร้าวของบุคคลมีสาเหตุมาจากความคับข้องใจสะสมอยู่ตลอดเวลาจะทำให้บุคคลนั้นเกิดความก้าวร้าวในที่สุด

3.2 ทฤษฎีสัญญาณความก้าวร้าว (Aggression Cues Theory) มาจากแนวคิดของ เบอร์กอวิทซ์ (Berkowitz, 1964, pp. 137-142) ที่กล่าวว่า ความคับข้องใจเป็นตัวก่อให้เกิดความก้าวร้าว แต่การแสดงออกความก้าวร้าวจะมากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่มากระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม กล่าวคือ แรงขับภายในจะต้องสัมพันธ์กับสถานการณ์ที่มากระตุ้นนั้น คือ ถ้าเกิดความคับข้องใจน้อย แต่มีสถานการณ์มากระตุ้นมากก็เกิดความก้าวร้าวขึ้นได้ หรือถ้าเกิดความคับข้องใจมาก แต่สถานการณ์กระตุ้นน้อย ก็ไม่เกิดความก้าวร้าว

4. ทฤษฎีความก้าวร้าวที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory of Aggression) ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของการเรียนรู้ โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นว่า ความก้าวร้าวเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคล และเชื่อว่าองค์ประกอบที่สำคัญของพฤติกรรมก้าวร้าวมี 2 ประการ คือ แม่แบบ และการเสริมแรง ตามความเห็นของ แบนดูรา ที่เชื่อว่าเด็กไม่ได้

เรียนรู้ความก้าวร้าวโดยตรงจากการให้รางวัลหรือการลงโทษจากผู้ปกครองเพียงอย่างเดียว แต่เด็กจะเลียนแบบผู้ที่มีอิทธิพลต่อตนเอง ถ้าเด็กได้เห็นตัวอย่างความก้าวร้าวและพฤติกรรมนั้นบ้างแล้วได้รับรางวัล เด็กก็จะแสดงพฤติกรรมนั้นอีก ทฤษฎีนี้เน้นการเสริมแรง คือถ้าบุคคลนั้นได้รับการเสริมแรง ก็จะแสดงพฤติกรรมนั้นต่อไป แต่ถ้าได้รับการลงโทษบุคคลก็เลิกแสดงพฤติกรรมนั้น

แบนดูรา (Bandura, 1976, pp. 203-227) ได้อธิบายความก้าวร้าวในทฤษฎีความก้าวร้าวที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ทาง สังคม 3 ลักษณะ คือ

1. การเกิดความก้าวร้าว (Origin of Aggression)
2. ตัวกระตุ้นให้เกิดความก้าวร้าว (Instigator of Aggression)
3. การเสริมแรงที่ทำให้ความก้าวร้าวคงอยู่ (Reinforcement of Aggression)

1. การเกิดความก้าวร้าว หมายถึง พฤติกรรมก้าวร้าวได้มาอย่างไร ได้มาในรูปแบบใด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชื่อว่า พฤติกรรมก้าวร้าวเกิดจากการเรียนรู้ 2 ลักษณะคือ

1.1 การสังเกต เป็นการเรียนรู้จากตัวอย่าง โดยสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น หรือเรียกว่าการสังเกตตัวแบบ การสังเกตตัวแบบนี้ผู้สังเกตจะเรียนรู้กลวิธีในการแสดงพฤติกรรมในเวลาต่อมาได้ นอกเหนือจากพฤติกรรมของตัวแบบ แบบดูรา เชื่อว่า การเรียนรู้จากการสังเกตต้องรวมตัวแปรกระบวนการทางปัญญาด้วย การสังเกตจึงสอนให้บุคคลคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น เช่น การสังเกตตัวแบบที่ได้รับการเสริมแรงทางอ้อม (Vicarious reinforcement) กระบวนการทางปัญญาทำให้บุคคลคาดหวังผลกระทบที่จะได้รับ ถ้าตนแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นบ้าง ความคาดหวังจึงเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่สำคัญ การสังเกตประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1.1.1 การสังเกตลักษณะที่สำคัญของพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงบุคคลจะเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพถ้าเขาสนใจลักษณะสำคัญของพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงการสนใจหรือใส่ใจย่อมเกิดจากความเด่นของตัวแบบ ความแจ่มชัดของพฤติกรรม รวมทั้งลักษณะเฉพาะตัวของผู้สังเกตด้วย เช่น ความสามารถในการรับสัมผัส และการรับรู้ตลอดจนประสบการณ์ที่ได้รับเสริม

1.1.2 การจดจำ การจดจำที่ได้จากการสังเกตตัวแบบจะทำให้ตัวแบบนั้นมีอิทธิพลต่อผู้สังเกต การจดจำจะเกิดขึ้นในลักษณะของสัญลักษณ์ เช่น จินตภาพ คำพูด หรือสัญลักษณ์อย่างอื่น วิธีการหนึ่งที่จะช่วยในการจดจำ คือ การฝึก หรือการทบทวนทางปัญญา

1.2 การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (รวมกระบวนการกระทำและกระบวนการจูงใจ) ได้แก่ การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวแล้วได้รับรางวัล แรงเสริมหรือการลงโทษพฤติกรรมก้าวร้าว นั้นจะเกิดขึ้นอีกในโอกาสต่อไป โดยนับว่าพฤติกรรมก้าวร้าวจะเกิดในลักษณะพฤติกรรมที่ต้องกระทำเอง จึงได้รับแรงเสริมและแรงจูงใจ

2. ตัวกระตุ้นให้เกิดความก้าวร้าว ได้แก่ ประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งมีดังต่อไปนี้

2.1 อิทธิพลของตัวแบบ ตัวแบบมีอิทธิพลที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์จริงหรือทดลอง จากการทดลองของแบนดูรา ในปี ค.ศ. 1973 ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่สังเกตตัวแบบก้าวร้าว โดยเฉพาะตัวแบบที่ได้รับการเสริมแรงจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่สังเกตตัวแบบก้าวร้าว

2.2 สิ่งเร้าที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ การต่อสู้ การทำร้ายร่างกาย การดูถูกเหยียดหยาม หรือการถอดถอนแรงเสริม สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความคับข้องใจ หรือความโกรธ ซึ่งจะทำให้เกิดพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงพฤติกรรมก้าวร้าวด้วย

2.3 สิ่งจูงใจ ส่วนใหญ่พฤติกรรมก้าวร้าวของบุคคลเกิดจากความคาดหวังผลทางบวก ฉะนั้นตัวกระตุ้นคือ แรงเสริมที่บุคคลคาดหวังมากกว่าการกระทำให้คนอื่นเจ็บปวด

2.4 การควบคุมด้วยการสอนในกระบวนการสังคมประกิต หรือการอบรมเลี้ยงดูนั้น บุคคลจะถูกให้เชื่อฟังกฎและระเบียบต่าง ๆ ผู้ฝึกจะให้รางวัลแก่การเชื่อฟัง และลงโทษแก่การไม่เชื่อฟัง วิธีการลงโทษที่รุนแรงย่อมทำให้บุคคลเกิดความก้าวร้าวได้ เพราะทำให้บุคคลเกิดความคับข้องใจ และเห็นตัวแบบที่ก้าวร้าวด้วย

2.5 การควบคุมด้วยสิ่งที่เป็นมายา มายาเป็นสิ่งที่เร้าภายนอกที่เกิดจากความเชื่อถือที่ผิด บางครั้งความเชื่อที่ผิดทำให้บุคคลก้าวร้าวได้

3. การเสริมแรงที่ทำให้ความก้าวร้าวคงอยู่ ได้แก่ แรงเสริมแบบแบนดูรา ได้แบ่งแรงเสริมออกเป็น 3 ชนิด คือ

3.1 แรงเสริมภายนอก เมื่อบุคคลแสดงความก้าวร้าวและได้รับแรงเสริม พฤติกรรมก้าวร้าว นั้นจะคงอยู่

3.2 แรงเสริมที่ได้จากการสังเกต บุคคลจะสังเกตและเรียนแบบพฤติกรรมก้าวร้าวของตัวแบบที่ได้รับรางวัลมากกว่าตัวแบบที่ไม่ได้รับรางวัล ฉะนั้นตัวแบบที่ก้าวร้าวที่ได้รับรางวัล จะเป็นตัวแบบที่มีประสิทธิภาพ แรงเสริมที่ได้จากการสังเกตจะทำหน้าที่ให้ข้อมูล และแรงจูงใจให้บุคคลแสดงความก้าวร้าว

3.3 แรงเสริมที่เกิดจากตนเอง ได้แก่ การลดค่าหรือศักดิ์ศรีของผู้อื่น เช่น การนินทา ตำหนิ จะทำให้ตนเองรู้สึกมีค่ามากขึ้น รู้สึกพึงพอใจ และได้ระบายความคับข้องใจ

ส่วนเชียร์ (Sears, 1969, pp. 159-197) เชื่อว่าพฤติกรรมเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคมโดยเฉพาะเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของพ่อแม่ เชียร์กล่าวว่า พ่อแม่มีอิทธิพลในการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กเป็นอย่างยิ่ง เพราะพ่อแม่มีหน้าที่ในการฝึกวินัยและให้แรงเสริมแก่พฤติกรรมของเด็ก โดยปกติเชียร์เชื่อว่า พฤติกรรมของบุคคลเกิดจากแรงขับภายใน ได้แก่ความต้องการ

พื้นฐาน และสิ่งเร้าภายนอก เช่น การให้ความรัก การลงโทษ เป็นต้น การเกิดพฤติกรรมจึงเป็นเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องในลักษณะเหตุผล คือ พฤติกรรมหนึ่งจะเป็นสาเหตุของอีกพฤติกรรมหนึ่งในเวลาต่อมา

จากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมก้าวร้าวจะเห็นได้ว่า ความก้าวร้าวมีสาเหตุต่าง ๆ กัน เช่น ทฤษฎีสัญชาตญาณให้แนวคิดที่ว่า ความก้าวร้าวเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ ทฤษฎีความก้าวร้าวที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีแนวคิดที่ว่า พฤติกรรมก้าวร้าวเกิดจากความคับข้องใจ หรือสถานการณ์ที่มากกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว และการเรียนรู้ก็ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้ ฉะนั้นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมมนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ทฤษฎีต่าง ๆ ได้อธิบายลักษณะของพฤติกรรมที่เน้นลงไปทีบุคคลและสถานการณ์เฉพาะอย่าง แต่พฤติกรรมที่เกิดขึ้นก็ยังคงเป็นผลที่เกิดจากบุคคล และสถานการณ์ที่แวดล้อมเขาอยู่เสมอ การที่จะเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะที่ซับซ้อนของพฤติกรรมมนุษย์ จำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีต่าง ๆ เข้าช่วยประกอบกัน

พฤติกรรมมนุษย์ (Human Behaviour)

พฤติกรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว อาจจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. พฤติกรรมที่ไม่สามารถควบคุมได้ เรียกว่า เป็นปฏิกิริยาสะท้อน เช่น การสะดุ้งเมื่อถูกเข็มแทง การกระพริบตา เมื่อมีสิ่งมากระทบกับสายตา ฯลฯ

2. พฤติกรรมที่สามารถควบคุมและจัดระเบียบได้เนื่องจากมนุษย์มีสติ

ปัญญาและอารมณ์ (Emotion) เมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบ สติปัญญาหรืออารมณ์ จะเป็นตัวตัดสินว่า ควรจะปล่อยปฏิกิริยาใดออกไป ถ้าสติปัญญาควบคุมการปล่อยปฏิกิริยา เราเรียกว่าเป็นการกระทำตามความคิด หรือทำด้วยสมอง แต่ถ้าอารมณ์ควบคุม เรียกว่า เป็นการกระทำตามอารมณ์ หรือปล่อยตามใจ นักจิตวิทยาส่วนใหญ่เชื่อว่า อารมณ์มีอิทธิพลหรือพลังมากกว่าสติปัญญา ทั้งนี้เพราะมนุษย์ทุกคนยังมีความโลภ ความโกรธ ความหลง ทำให้พฤติกรรมส่วนใหญ่เป็นไปตามความรู้สึกและอารมณ์เป็นพื้นฐาน

ประเภทของพฤติกรรมมนุษย์

นักจิตวิทยาแบ่งพฤติกรรมมนุษย์ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. พฤติกรรมที่มีมาแต่กำเนิด ซึ่งเกิดขึ้นโดยไม่มีการเรียนรู้มาก่อน ได้แก่ ปฏิกริยาสะท้อนกลับ (Reflect Action) เช่น การกระพริบตาและ สัญชาตญาณ (Instinct) เช่น ความกลัว การเอาตัวรอด เป็นต้น
2. พฤติกรรมที่เกิดจากอิทธิพลของกลุ่ม ได้แก่ พฤติกรรมที่เกิดจากการที่บุคคลติดต่อสังสรรค์ และมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม

พฤติกรรมมนุษย์ตามแนวจิตวิทยา

นักจิตวิทยาเชื่อว่าพฤติกรรมมนุษย์ส่วนใหญ่จะประพฤติปฏิบัติตามแบบแผนของกฎระเบียบหรือวิธีการ ที่มีอยู่ในสังคม รวมทั้งวัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคมนั้น ๆ ซึ่งมนุษย์ย่อมเข้าใจในสถานการณ์ และบทบาทตามที่กลุ่มสังคมคาดหวัง ดังนั้น พฤติกรรมมนุษย์ อาจเกิดขึ้นได้ในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

1. การติดต่อสื่อสาร (Communication)
2. การขัดแย้ง (Conflict)
3. การแข่งขัน (Competition)
4. การประนีประนอมผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน (Accommodation)
5. การผสมผสานกลมกลืนเข้าหากัน (Assimilation)
6. การร่วมมือสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Cooperation)

พฤติกรรมมนุษย์ตามแนวสังคมวิทยา

นักสังคมวิทยา เชื่อว่า พฤติกรรมมนุษย์ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม หรือสภาวะภายนอกทั้งปวง (External Condition) ที่อยู่รอบตัวของมนุษย์ ทั้งสิ่งที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่าง ตลอดจนพลังงานต่าง ๆ ที่จับต้องไม่ได้ รวมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ อากาศ แสงแดด ความร้อน ความเย็น แร่ธาตุ กระแสไฟฟ้า เครื่องมือสื่อสาร เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นสิ่งแวดล้อมที่มี อิทธิพลเหนือมนุษย์ทั้งในแง่ที่อำนวยความสะดวก และผลร้าย โดยที่มนุษย์ไม่มีทางเลือกหนี เราอาจจะแบ่งประเภทของสิ่งแวดล้อม ออกเป็น 3 ประการใหญ่ คือ

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
2. สิ่งแวดล้อมทางสังคม
3. สิ่งแวดล้อมทางครอบครัว

อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมที่จะหาทางต่อสู้และเอาชนะ ทำให้เกิดวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ขึ้น เช่น การคิดประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ การเพาะปลูก การสร้างถนนหนทาง การสร้างเครื่องมือสื่อสาร เป็นต้น

การศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์

พฤติกรรมในความหมายทางจิตวิทยาสังคมย่อมหมายถึงพฤติกรรมภายใน (Covert Behaviour) และพฤติกรรมภายนอก (Overt Behaviour) ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สิ่งที่เป็นตัวกระตุ้นให้มนุษย์กระทำพฤติกรรมต่าง ๆ หรือแม้แต่ตัวมนุษย์เอง ก็เป็นตัวกระตุ้นทางสังคมได้ทั้งสิ้น

การศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ นักจิตวิทยาสังคมมองสังคมมนุษย์ทั่วไปประกอบขึ้นด้วยตัวบุคคล จึงใช้ตัวบุคคลเป็นหน่วยวิเคราะห์หลักในการศึกษาถึงลักษณะพฤติกรรมของบุคคลในรูปของกลุ่ม ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า หัวใจสำคัญของการศึกษาทางจิตวิทยาสังคมมี 2 ประการคือ

1. ตัวบุคคลและภาวะจิตของเขาที่นำเข้ามาในสถานการณ์ที่จะเกิดมีพฤติกรรมขึ้น
2. “กระบวนการอิทธิพลทางสังคม” ซึ่งมาจากสิ่งแวดล้อมที่จะมีอิทธิพลต่อ

พฤติกรรมสังคมของบุคคล

พฤติกรรมของบุคคล

พฤติกรรมของคนเราแสดงออกมามากมายหลายลักษณะ ในการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลจะต้องนำพฤติกรรมมาจัดหมวดหมู่ เพื่อให้เป็นการง่ายต่อการแยกแยะ และสะดวกต่อการศึกษาหมวดหมู่ของพฤติกรรม เช่น พฤติกรรมก้าวร้าว พฤติกรรมการเรียนรู้ พฤติกรรมแรงจูงใจ ฯลฯ ในการศึกษาพฤติกรรมกลุ่มคน ก็จำเป็นต้องจัดหมวดหมู่ของพฤติกรรมกลุ่มคนเช่นเดียวกัน พฤติกรรมของบุคคลอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคม อิทธิพลของสังคมอาจจัดอยู่ในรูปต่อไปนี้

1. Sanction หรือการบังคับใช้เพื่อให้คนทำหน้าที่ หรือแสดงพฤติกรรม ตามที่สังคมกำหนดการบังคับใช้ให้มั่งทั้งการลงโทษ การให้รางวัล

2. Norms หรือ บรรทัดฐาน เช่น ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และกฎหมาย
 3. Value Orientation หรือการปลูกฝังค่านิยม
- (“ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมก้าวร้าว,” 2552)

ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Theory of Interpersonal Relations)

จากการศึกษาของ Heider พบว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคลอันมีผลต่อความรู้สึกนึกคิด และการกระทำของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

1. ความเข้าใจต่อบุคคลอื่น
2. ความเข้าใจของบุคคลอื่น
3. การวิเคราะห์พฤติกรรมหรือการกระทำในขณะมีสัมพันธภาพ
4. การมีผลตอบแทนในขณะมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น คือ มีความปรารถนาและความพอใจ
5. สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
6. อารมณ์ ความรู้สึก หรือเจตคติ
7. ความคาดหวัง และค่านิยม
8. การขอร้อง และการบังคับที่มีผลต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
9. การคำนึงถึงประโยชน์และโทษ หมายถึง ผลที่ได้รับ
10. การเกิดผลต่อคนส่วนใหญ่ ซึ่งมีผลต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเช่นเดียวกัน

แนวคิดด้านสิทธิส่วนบุคคล และแนวคิดด้านจริยธรรม

แนวคิดด้านสิทธิส่วนบุคคล

ตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย บุคคลจะใช้สิทธิตามอำเภอใจ ไม่ได้จะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขต และหลักที่กฎหมายกำหนด โดยใช้ด้วยความสุจริตและไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม จริยธรรม และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น ซึ่งสิทธิเสรีภาพ และหน้าที่จะอยู่คู่กัน กล่าวโดยสรุปคือ

สิทธิ คือ อำนาจหรือประโยชน์ของบุคคลที่มีกฎหมายให้ความคุ้มครองโดยผู้อื่นจะละเมิดไม่ได้

เสรีภาพ คือ อิสระในการกระทำของบุคคลภายในขอบเขตกฎหมาย

หน้าที่ คือ ภาระหรือความรับผิดชอบที่บุคคลจะปฏิบัติตามกฎหมาย

สิทธิเสรีภาพเป็นรากฐานสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีหน้าที่คอยกำกับมิให้การใช้สิทธิ เสรีภาพจนเกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด สิทธิเสรีภาพของคนไทยมีบัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน พลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยต้องปฏิบัติตามหน้าที่ตามกฎหมาย ทั้งนี้สังคมให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรี อิสรภาพ และความสามารถของมนุษย์ โดยเชื่อว่าคนจะต้องมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น สิทธิในชีวิตทรัพย์สิน และการแสวงหาความสุข มิได้หมายความว่า มีความสุขเท่ากัน แต่หมายถึง ทุกคนมีสิทธิเลือกหาความสุข และมีวิถีชีวิตตามที่ต้องการ โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น (“สิทธิส่วนบุคคล,” 2552) บนพื้นฐานหลักการสิทธิมนุษยชน

1. หลักความเป็นสากล นั่นคือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับการคุ้มครอง(มาตรา 4)

2. หลักการไม่เลือกปฏิบัติ การประกันสิทธิขั้นพื้นฐานจะต้องกระทำโดยไม่มีการแบ่งแยกเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา เพศหรือสถานภาพอื่นใดของบุคคล (มาตรา 30)

3. สิทธิมนุษยชนเป็นของบุคคลเท่านั้น

แนวคิดด้านจริยธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้บัญญัติความหมายศัพท์เกี่ยวกับจริยธรรมไว้ ดังนี้

“จริย” หมายถึง ความประพฤติ, กิริยาที่ควรประพฤติ

“ธรรม” หมายถึง คุณความดี, คำสั่งสอนในศาสนา, ความยุติธรรม, ความถูกต้อง

“จริยธรรม” หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ, ศีลธรรม, กฎศีลธรรม

“ศีลธรรม” หมายถึง ความประพฤติที่ดีที่ชอบ ธรรมในระดับศีล

จริยธรรมต้องมาจากจิตใจ

ในโลกใบนี้ไม่มีอะไรสำคัญเท่ามนุษย์ ในมนุษย์ไม่มีอะไรสำคัญเท่า “จิตใจ” จิตใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในพฤติกรรมมนุษย์ จริยธรรม คือพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกในทางที่ถูกที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับ

ความคิด การพูด และการกระทำ ล้วนมาจากจิตใจทั้งสิ้น หากจิตใจได้รับการพัฒนาให้มีสมรรถภาพ และคุณภาพดีแล้ว ความดี การพูด และการกระทำ จะออกมาในทางสร้างสรรค์

ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าต่อตนเองและส่วนรวม ถ้าคนเรามีจิตใจที่ต่ำทราม ถ้าปล่อยให้มีจนเคยชิน จะทำให้เป็นคนมักง่าย หน้าด้านเห็นแก่ตัว ไม่มีวินัย ไร้ความอาย หยาบคาย กอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเองและพวกพ้อง (“แนวคิดจริยธรรมและศีลธรรม,” 2552)

คำสอนในพระพุทธศาสนา ให้ดำเนินทางสายกลาง ระหว่างการเพิกเฉยไม่ใส่ใจกับเรื่องที่ต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวัน กับมีการบังคับกฎตายตัว พระพุทธศาสนาสอนแนวทาง ความประพฤติตามหลักสัจธรรมที่เป็น อกาลิโก ว่าด้วยประโยชน์สุขที่พึงได้อันเกิดจากการอยู่ร่วมกันโดยใช้ปัญญา เมตตา กรุณา และพร้อมกันนั้นมุ่งให้บรรลุถึงการที่จะทำให้อยู่กันอย่างสงบสุข เห็นอกเห็นใจ เอื้ออาทรต่อกัน มากกว่าจะมุ่งหาประโยชน์แก่ตนเอง ซึ่งในสังคมคนสมัยนี้ คนจำนวนมากมองแต่แย่งชิงผลประโยชน์ สังคมเกิดความขัดแย้งระหว่าง 2 ฝ่าย มองเหมือนการต่อสู้ระหว่างผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน เกิดเป็นฝ่ายรัฐบาลกับราษฎร คนรวยกับคนจน นายจ้างกับลูกจ้าง คนมีอำนาจมากกับคนมีอำนาจน้อยหรือไม่มีอำนาจ เป็นต้น สังคมกลายเป็นสนามต่อสู้แย่งชิงผลประโยชน์ จนต้องหาจริยธรรมปกป้อง “**จริยธรรมเชิงลบ**” คือ ยึดหลักผลประโยชน์แบบเห็นแก่ตัว แสวงหาความสุขโดยไม่คำนึงถึงองค์การและสังคมส่วนรวม เลยต้องหาจริยธรรม เช่น สิทธิมนุษยชน มากันไว้เพื่อมิให้เกิดการล่วงละเมิดสิทธิ ทางกาย ทางวาจา ที่ทำให้เกิดความรุนแรงและผลเสีย แต่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็น “**จริยธรรมเชิงบวก**” คือ ประโยชน์สุขคือจุดหมายหาใช้ทรัพย์หรืออำนาจ เพราะฉะนั้นการยึดถือหลักธรรม คือ กรุณา เมตตา สามัคคี สังคหะ และปัญญา เป็นคำสอนที่ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ที่ควรยึดถือปฏิบัติ

เหตุปัจจัยแห่งความรุนแรง (“อิทัปปัจจยตา” แห่งความรุนแรง)

ในรายงานระดับโลกว่าด้วยความรุนแรงกับสุขภาพ องค์การอนามัยโลกได้ให้ความหมายของความรุนแรงไว้อย่างครอบคลุมว่า คือ การใช้กำลังหรืออำนาจ ที่บุคคลจงใจกระทำต่อตนเอง ต่อผู้อื่นหรือต่อกลุ่มคนหรือชุมชน และการกระทำนั้นก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย ชีวิตจิตใจ หรือให้เกิดการพัฒนาที่ผิดเพี้ยน หรือเป็นการลดทอนล่วงละเมิดสิทธิอันพึงมีของผู้กระทำ การใช้กำลังนี้ ไม่ว่าจะลงมือทำจริง ๆ หรือเพียงแค่ว่า ก็ถือเป็นความรุนแรง ซึ่งความรุนแรงไม่ได้จำกัดเฉพาะการใช้กำลังหรืออาวุธเท่านั้น แต่รวมถึงการใช้อำนาจที่เหนือกว่าบังคับให้ผู้อื่นกระทำในสิ่งที่เขาไม่เต็มใจอย่างเช่น การที่อาจารย์บางคนในสถาบันการศึกษาบางแห่งใช้สถานภาพที่เหนือกว่า หว่านล้อมให้นักศึกษายอมมีเพศสัมพันธ์กับตนแลกกับการได้คะแนนที่ดีขึ้น หรือผู้บังคับบัญชาสั่งย้ายผู้ใต้บังคับบัญชาโดยไม่เป็นธรรม ก็ถือว่าเป็นความรุนแรงที่ไม่น้อยไปกว่ากัน ความรุนแรงไม่จำเป็นต้องมาจากการกระทำที่เป็น “กายกรรม” แม้ด้วย “วจีกรรม” คือการพูดข่มขู่

ว่าจะทำร้าย การเปิดเผยเรื่องส่วนตัว หรือป้ายสีด้วยข้อความอันเป็นเท็จซึ่งก่อให้เกิดความหวาดหวั่น เครียด วิตกกังวล หรือเจ็บปวดทางจิตใจในระดับใดระดับหนึ่งก็ถือเป็นความรุนแรงเช่นกันผลของความรุนแรงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะการทำให้บาดเจ็บหรือเป็นอันตรายทางกาย แต่ยังรวมถึงผลกระทบทางจิตใจด้วย อย่างเช่นการทำให้อับอายขายหน้า ถูกเหยียดหยาม ล่วงละเมิด หรือลิดรอนสิทธิ จนทำให้สภาพจิตใจแย่ลง หรือทำให้การดำรงชีวิตผิดไปจากปกติ เหล่านี้ล้วนอยู่ในข่ายความรุนแรง ดังนั้นสิ่งที่เรียกว่าความรุนแรงนั้นมีความหมายกว้าง ครอบคลุมการกระทำหรือไม่กระทำมากมาย ที่มีผลหรือน่าจะมีผลต่อทั้งทางตรงและทางอ้อม ต่อสุขภาพทางกาย จิตใจ ชีวิต รวมถึงพัฒนาการและสิทธิที่พึงมีพึงได้ของผู้ถูกรกระทำ หรือของผู้ที่ทำความรุนแรงเอง การมองมิติทางสังคม ความรุนแรง คือสิ่งที่กีดกัน บั่นทอน ปิดกั้นขัดขวาง หรือกดทับศักยภาพของผู้อื่นไว้จนอาจไม่บรรลุจุดหมายของชีวิตหรือเขาน่าจะบรรลุถึงได้ถ้าไม่มีความรุนแรงนั้นเกิดขึ้น

ความรุนแรงนั้นเป็นเหตุและผลอยู่ในตัวมันเอง กล่าวคือ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างหนึ่งอาจเป็นผลจากความรุนแรงที่มีอยู่แล้วตัวความรุนแรงเองก็เป็นเหตุให้เกิดความรุนแรงใหม่ได้ด้วย เช่นความไม่เท่าเทียมกันถือว่าเป็นความรุนแรงทางสังคมอย่างหนึ่ง เรียกว่าความรุนแรงเชิงโครงสร้าง สิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการที่ความรุนแรง **ผลิตซ้ำ** ในตัวมันเอง เข้าทำนอง “ เพราะมีสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี ” ตามหลักความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย กระบวนการเช่นนี้สามารถที่จะหยุดหรือลดความรุนแรงลง

การกระทำความรุนแรงมีหลายรูปแบบคือ

1. ความรุนแรงทางกาย ได้แก่ การทำร้ายตนเองหรือผู้อื่นให้ได้รับการบาดเจ็บทางร่างกาย
2. ความรุนแรงทางเพศ หมายถึง การพูดหรือการกระทำที่มีจุดหมายทางเพศ เช่น การพูดฉวนลามตามตื้อ การมีเพศสัมพันธ์โดยที่อีกฝ่ายไม่ยินยอมและมีการกดขี่ทางเพศ
3. ความรุนแรงทางจิตใจ ได้แก่การพูดหรือการที่ทำให้ผู้อื่นได้รับการกระทบกระเทือนทางจิตใจ เกิดความวิตกกังวล เครียดและ ซึมเศร้า
4. การลิดรอน หรือการล่วงละเมิดสิทธิ ด้วยการเลือกปฏิบัติ หรือการปิดกั้นบุคคลจากการมีหรือใช้สิทธิอันพึงมีพึงได้ของเขา

โยฮาน กัลป์ตุง (Johan Galtung) นักทฤษฎีด้านสันติภาพผู้มีชื่อเสียงชาวนอร์เวย์ วิเคราะห์ความรุนแรงจัดเป็น 3 ระดับ คือ

1. ความรุนแรงทางตรง หมายถึง การกระทำ (หรือไม่กระทำ) ที่มีผลให้ตนเองหรือคนอื่นได้รับบาดเจ็บทางกายหรือทางจิตใจเป็นความรุนแรงที่เราคุ้นชินกันอยู่ทั่วไป เช่น สามีตีภรรยา ครูตีนักเรียน กลุ่มผู้ชุมนุมปะทะกับเจ้าหน้าที่เป็นต้น ความรุนแรงนี้เป็นสิ่งที่เราเห็นได้ง่าย

2. ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง คือ ความรุนแรงอันเนื่องมาจากนโยบาย กฎหมาย กลไกทางการเมือง กลไกทางเศรษฐกิจ ที่ไม่เป็นธรรม รวมถึงการรวมศูนย์อำนาจทั้งทางการปกครองและเศรษฐกิจที่ทำให้ประชาชนบางพื้นที่ถูกทำร้าย ด้วยการถูกไล่อพยพหรือล่งละเมิดสิทธิเลือกปฏิบัติ การเอารัดเอาเปรียบ ถูกกดขี่ ส่งผลทำให้เกิดความยากจน เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน และเกิดความขัดแย้งทางสังคม สิ่งเหล่านี้มักนำไปสู่ความรุนแรงในรูปแบบของการต่อต้านและการต่อสู้ระหว่างประชาชนกับกลไกของรัฐหรือระหว่างประชาชนด้วยกันเอง ความรุนแรงทาง โครงสร้าง มี ทุกสังคม ในสังคมไทยจะเห็นได้จากการมีกลุ่มหรือองค์กรจัดตั้งในภาคประชาชนที่ต่อสู้ เรียกร้องต่อรัฐในเรื่องต่าง ๆ เกิดขึ้นเพราะมีมูลเหตุสำคัญมาจากความไม่เป็นธรรม ความไม่โปร่งใส และความไม่มีธรรมาภิบาลในการปกครองและบริหารบ้านเมือง

3. ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม เป็นความรุนแรงอันเนื่องมาจากระบบความเชื่อ วิถีชีวิต แนวปฏิบัติ ที่ ผังแน่นอยู่ในวัฒนธรรมและสืบทอดมายาวนาน เช่นในศาสนา ขนบประเพณี และอุดมคติของสังคม เป็นต้น เช่นเดียวกับความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม ไม่ได้ทำร้ายให้ได้รับบาดเจ็บทางร่างกายและจิตใจโดยตรง แต่มันสนับสนุนยอมรับให้ความชอบธรรมแก่ความรุนแรงทางตรง และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ทำให้เห็นว่าการกระทำบางอย่างแม้จะรุนแรงก็ไม่ถือว่ารุนแรงกลับกลายเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับ เช่นพ่อแม่ตีลูก ครูตีนักเรียน สามีข่มขืนภรรยา เจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจหน้าที่กับประชาชน เป็นต้น

ในความเห็นของ โยฮาน กัลป์ตุง ความรุนแรงทั้ง 3 ระดับดังกล่าวมีการเชื่อมโยงกันอยู่โดยที่ไม่สามารถแยกออกได้ ถ้าเปรียบโลกแห่งความรุนแรงทั้งหมดเหมือนกับต้นไม้ ความรุนแรงทางตรงที่ปรากฏเห็นคือความรุนแรงทางกาย ทางจิตใจ ทางเพศ หรือการล่งละเมิดสิทธิของผู้อื่นเปรียบได้กับกิ่งก้านและใบของต้นไม้ ส่วนต่าง ๆ เหล่านี้จะเจริญงอกงามได้ก็ขึ้นกับความสมบูรณ์แข็งแรงของลำต้น ซึ่งเปรียบได้กับโครงสร้างทางสังคม ถ้าโครงสร้างทางสังคมเอื้อต่อความรุนแรงมาก ความรุนแรงก็จะเจริญงอกงามมาก แต่ถ้าไม่มีรากที่ดีคอยดูดซึมสารอาหาร และนำไปหล่อเลี้ยงก็จะทำให้ไม่สามารถจะเจริญงอกงามได้ ความรุนแรงก็เช่นกัน ที่แพร่หลายและงอกงามได้ก็เพราะมีปัจจัยทางวัฒนธรรมรองรับอยู่ในระดับรากฐาน ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมนั้นมองเห็นยากมาก ในหลายกรณีเราไม่เห็นและไม่ได้คิดว่าเป็นความรุนแรงเช่นเดียวกับเรามองไม่เห็นรากต้นไม้ต้นนั้น ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงแบบไหนสาเหตุและรากเหง้าไม่ได้มาจากปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว การศึกษาที่ผ่านมาให้ข้อสรุปตรงกันว่า ความรุนแรงเป็นผลพวงของปัจจัยหลายอย่าง หลายระดับ มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลจนถึงระดับชุมชนและสังคม รากเหง้าของความรุนแรงไม่ได้อยู่ที่ตัวผู้กระทำเท่านั้น แต่อยู่ที่ปัจจัยภายนอกตัว

ผู้กระทำด้วย มุมมองเช่นนี้ทำให้เราเข้าใจที่มาที่ไปของความรุนแรงได้แบบเป็นองค์รวมในเชิงนิเวศวิทยา

ตามแนวการวิเคราะห์นี้อาจจะพบสาเหตุของการที่ผู้ชายบางคนชอบตบตีภรรยา (อาจมีบุคลิกที่ชอบความรุนแรง) ในความสัมพันธ์ภายในครอบครัว (เขาและภรรยาทะเลาะกันเป็นอาเจียน มีปัญหาครอบครัวหรือเขาได้ซึมซับความรุนแรงระหว่างพ่อกับแม่มาตั้งแต่เด็ก) ในชุมชนที่อาศัยอยู่ (ชุมชนอ่อนแอ ไม่มีทุนทางสังคมที่เพียงพอ) และในสังคมและวัฒนธรรมที่โตมา (กลไกทางกฎหมายอ่อนแอ วัฒนธรรมให้อำนาจสามีเหนือภรรยา) มุมมองนี้มีความหมายในเชิงปฏิบัติว่า ถ้าจะลดความรุนแรงในสังคมให้ได้นั้นจะต้องจัดการกับปัจจัยในทุกระดับให้อยู่ในลักษณะที่ไม่เอื้อต่อความรุนแรง (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552, น. 82-89)

เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษการล่องละเมิดสิทธิต่อบุคลากรทางการแพทย์พยาบาลในที่ทำงานในขณะนี้ยังไม่พบผลการศึกษาที่เป็นการศึกษาที่เต็มรูปแบบ เป็นวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ โดยลักษณะการล่องละเมิดสิทธิในที่ทำงานที่ปรากฏเป็นผลการศึกษาโดยมากจะเป็นการศึกษการล่องละเมิดทางเพศในที่ทำงาน การล่องละเมิดทางเพศกับเด็กและผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่ จะมีการอ้างถึงหรือเขียนบทความที่มีการล่องละเมิดสิทธิทางกาย วาจา และภาษาท่าทางประกอบในใจความเป็นส่วนน้อยเท่านั้น ซึ่งเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนที่เกิดในที่ทำงานแต่ก็เกิดเป็นประเด็นปัญหาในหน่วยงานเกิดความแตกสามัคคีในหน่วยงานในกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน การศึกษาที่นำมาเทียบเคียงอ้างอิง จากการวิจัยที่ศึกษา

1. ผลกระทบของการเกิดความรุนแรงต่อสุขภาพของพยาบาลในประเทศไทย (นฤมล สิทธิสุตระกุล, 2546) เมื่อเกิดความรุนแรงแล้วพยาบาลจะมีปัญหาทางพฤติกรรม ได้แก่ การสูญเสียความสนใจในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ จนมีความต้องการลาออกจากงาน เป็นต้น ผลการศึกษาของ Cameron (1998) พบว่าพยาบาลที่ถูกกล่าวหา มีความรู้สึกไม่พอใจ มีความวิตกกังวล และยังปฏิบัติงานที่ผิดพลาดมากขึ้น ขาดประสิทธิภาพในการทำงาน ทำให้เป็นภาระกับผู้ร่วมงาน

2. ความรุนแรงที่บุคลากรทางการแพทย์ต้องเผชิญในโรงพยาบาลแห่งหนึ่ง (เฉลิมรัฐ คำชชาติ, วีระศักดิ์ จงสุวิวัฒน์วงศ์, และ สุภาณี อ่อนชื่นจิตร, 2546) เป็นการศึกษาที่ศึกษาหาความถี่ของความรุนแรงประเภทต่าง ๆ และหาสาเหตุและปัจจัยเสี่ยง รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นโดยเป็นการสำรวจเชิงปริมาณและการสัมภาษณ์เจาะลึก (Survey and In-depth Interview) เครื่องมือที่ใช้ในการ

วิจัยเป็นแบบสอบถามพัฒนามาจากแบบสอบถามของ ILO/ICN/WHO/PSI, 2003 ศึกษาจากบุคลากรทางการแพทย์ในโรงพยาบาลแห่งหนึ่ง จำนวน 594 คน ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา 545 ราย คิดเป็นร้อยละ 91.7 ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์เผชิญความรุนแรงทางวาจามากที่สุดร้อยละ 38.9 รองลงมาเป็นความรุนแรงทางร่างกายร้อยละ 4.2 และการคุกคามทางเพศ ร้อยละ 0.7 รวมความถี่ของความรุนแรงทางวาจา ทางกายและการคุกคามทางเพศ ทั้ง 3 อย่าง 1-2 ครั้งต่อคนต่อเดือน ความรุนแรงทางวาจาและทางร่างกายมาจากผู้ป่วย/ผู้มารับบริการร้อยละ 52.4 และ 88.2ตามลำดับ ส่วนการคุกคามทางเพศมาจากพยาบาลเพื่อนร่วมงานมากที่สุดร้อยละ 75 สาเหตุของความรุนแรงทางวาจาจากความบกพร่องในการติดต่อสื่อสาร ส่วนความรุนแรงทางร่างกายส่วนใหญ่มาจากอาการเจ็บป่วยของคนไข้ และมีผลทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างเพื่อนร่วมงานเลวลงเนื่องจากถูกมองว่าเป็นการปฏิบัติงานผิดพลาด กลุ่มเสี่ยงต่อการเผชิญความรุนแรงทางวาจา คือกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมเรื่องการป้องกันและการจัดการกับความรุนแรง

3. การศึกษาลักษณะการให้บริการ สวัสดิการของบุคลากรพยาบาล และความรุนแรงในสถานบริการพยาบาล ในประเทศไทย (พงศ์คำ ดิลกสกุลชัยและคณะ, 2545) ด้านความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสถานบริการพยาบาลพบความรุนแรงทุกประเภททั้งทำร้ายด้านร่างกาย และการทำร้ายทางด้านจิตใจ (การพูดจาตำหนิ การข่มเหงรังแก การล่วงละเมิดทางเพศ และการกีดกันทางเชื้อชาติ) อุบัติการณ์ที่พบน้อยเนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ศึกษาในภาพกว้างที่ครอบคลุมสถานบริการพยาบาลทุกระดับทั่วประเทศจึงอาจทำให้ค่าเฉลี่ยออกมาน้อยแต่เป็นสิ่งที่ควรตระหนักว่าเมื่อเกิดความรุนแรงขึ้น มีรายงานสิ่งที่เกิดขึ้นน้อยมากหรืออาจจะไม่มีการรายงานผู้บังคับบัญชาจึงอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้พบอุบัติการณ์น้อยกว่าที่ควรจะเป็น

4. การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการละเมิดสิทธิ(อันธพาล) ในที่ทำงานที่ศึกษาในกลุ่มพยาบาลในประเทศนอร์เวย์ในโรงพยาบาลแห่งหนึ่ง กลุ่มตัวอย่างประมาณ 745 คน ที่ถูกคุกคามด้านกิริยาแสดงความดูถูกเหยียดหยามด้วยคำพูดและการกระทำซึ่งถูกกระทำเกิดซ้ำแล้วซ้ำเล่าจากผู้กระทำกลุ่มเดิม ๆ จึงทำให้เกิดความรู้สึกไม่อยากทำงานเบื่อหน่าย รู้สึกหมดกำลังใจเพราะพฤติกรรมดังกล่าวมีผลกระทบด้านจิตใจต่อผู้ร่วมงานทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง (Einarsen, Matthiesen, & Skogstad, 1998, pp. 563-568)

บทความในต่างประเทศเกี่ยวกับการรายงานของพยาบาลเรื่องความรุนแรงที่เกิดขึ้นในที่ทำงานต่อผู้บังคับบัญชานั้นมีค่อนข้างน้อยมากหรือไม่กล้ารายงานเพราะบางครั้งไม่ทราบจะรายงานอย่างไรและไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นเมื่อรายงานไปจะเป็นผลเสียต่อการดำรงชีวิตหรือต่อการยี่ดวิชาชีพอหรือไม่ กลัวจะมีผลกระทบต่อตนเองตามมา (Buppert, 2008)

สำหรับข่าวและบทความทางหน้าหนังสือพิมพ์และ internet ส่วนใหญ่ก็จะเป็นรายงานถึงการล่วงละเมิดทางเพศในที่ทำงานมากกว่าไม่ค่อยจะมีรายงานหรือไม่ค่อยมีประเด็นเรื่องการล่วงละเมิดสิทธิทางวาจา ทางกายและทางที่แสดงถึงความไม่เคารพไม่ให้เกียรติและศักดิ์ต่อผู้ร่วมงานมากนัก ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวมีการเกิดขึ้นจริง ๆ และสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ละเอียดย่อนส่งผลกระทบต่อจิตใจต่อผู้ที่ทำงานด้วยกัน ในบางคนประสบเหตุการณ์รู้สึกหนึ่งเฉยปล่อยไปเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้นหรือรายงานไปก็ไม่มีอะไรดีขึ้นหรือถ้ารายงานไปแล้วกลับมีผลกระทบต่องาน หรือไม่บางคนก็เข้าเป็นพวกเดียวกันเข้าทำนองเข้าเมืองตาหลิ่วให้หลิ่วตาตามจะได้ไม่มีปัญหา แต่บางคนไม่คิดเช่นนั้นเพราะคิดว่าพฤติกรรมนั้นไม่ถูกต้องซึ่งควรได้รับการแก้ไข เพราะไม่เช่นนั้นจะส่งผลกับการทำงานรวมต่อผู้ร่วมงานจนถึงองค์กร จึงทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะเปิดประเด็นให้มีความสำคัญกับเรื่องนี้ เพื่อให้หน่วยงานมีมาตรฐานในการปฏิบัติงาน เพื่อให้สังคมได้ตระหนักถึงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานควรมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดีและเหมาะสมขึ้นเพื่อให้หน่วยงานเกิด Happy Workplace และเพื่อให้หน่วยงาน, การพัฒนาทางด้านอื่น ๆ แทนที่จะต้องเสียเวลาในการมาแก้ไขในเรื่องพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ และอาจเกิดผลเสียที่ไม่พึงประสงค์ตามมา

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดทางกฎหมายของประเทศสหราชอาณาจักร (United Kingdom) ในการจำแนกพฤติกรรมล่วงละเมิด เป็น 3 กลุ่มดังนี้

1. พฤติกรรมทางกาย (physical conduct) การใช้กิริยาละเมิด เช่น
 - ทำโทษอย่างไม่มีเหตุผล จนทำให้เหตุการณ์แย่ง และ/หรือรุนแรงมากขึ้น
 - ใช้แรงทำร้ายบุคคลอื่น เช่น กระแทกของ กระแทกเท้า เตะ ตบ แทะ ยิง ผลัก กัด หยิก จิกหัว และ/หรือชี้หน้าด้วยอารมณ์ที่รุนแรงอย่างไม่เหมาะสม
2. พฤติกรรมทางวาจา (verbal conduct) การใช้วาจาละเมิด เช่น
 - ชอบใช้เสียงดัง, ตะโกน, ตะคอก
 - พูดใส่ร้ายป้ายสี, บิดเบือนข้อมูลไม่ตรงความจริง
 - พูดวิพากษ์วิจารณ์อย่างไม่ยุติธรรม มีการนินทาลับหลัง

3. พฤติกรรมทางภาษาท่าทาง (non-verbal conduct) การใช้สายตาละเมิด เช่น

- การมองด้วยสายตาที่ไม่เป็นมิตร ดูหมิ่นเกียรติ ไม่ให้เกียรติผู้ร่วมงาน
- การแสดงอาการนิ่งเฉย ไม่พูด ไม่เสวนาด้วยไม่ใส่ใจ ไม่สนใจ

อนึ่งการจำแนกความรุนแรงตามกรอบแนวคิดของโยฮาน กัลป์ตุง ซึ่งแบ่งระดับความรุนแรงเป็น 3 ระดับ คือความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม จะไม่สามารถแยกความรุนแรงทั้ง 3 ระดับออกจากกันได้ เพราะมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ